Id-Diminuttiv u l-Akkrexxittiv fil-Malti

Studenta:
Fransianne Cutajar

Tutur:
Dr Michael Spagnol

1. Daħla

F'dan l-artiklu nistħarreġ forom introflessivi u konkatenattivi tad-diminuttiv u l-akkrexxittiv fil-Malti. Permezz ta' analiżi ta' aktar minn elf forma li ġbart mid-dizzjunarju ta' Aquilina u mill-għarfien tiegħi tal-lingwa, niddeskrivi l-formazzjoni tad-diminuttiv u l-akkrexxittiv fil-Malti, u nittratta elementi bħall-inflessjoni, is-semantika, il-produttività u l-kategoriji grammatikali li jaqgħu taħthom.

2. Xi nkiteb dwarhom

Nibda billi nagħti xi definizzjonijiet tad-diminuttiv u l-akkrexxittiv, b'eżempji minn lingwi differenti, l-aktar dawk li l-Malti hu marbut magħhom ġenealoġikament, jiġifieri xi varjetajiet tal-Għarbi, u dawk li l-Malti ġie f'kuntatt magħhom, jiġifieri t-Taljan u l-Ingliż.

2.1. Id-Diminuttiv

Frawley (438) jiddeskrivi d-diminuttiv bħala kategorija derivattiva kkaratterizzata mit-tifsira taċ-ċokon u numru ta' konnotazzjonijiet, fosthom il-ħlewwa u s-simpatija, bħal fil-kelma Ingliża *doggie* 'kelb ċkejken', u n-nuqqas ta' valur, bħal fil-kelma Taljana *attricetta* 'attriċi fil-bidu tal-karriera'.

F'ħafna lingwi, id-diminuttiv jifforma permezz ta' zokk u suffiss, eż. fl-Ingliż: *book* 'ktieb' - *booklet* 'ktejjeb', jew prefiss, eż. *skirt* 'dublett' - *miniskirt* 'dublett qasir'. Tipikament, id-diminuttivi jiffurmaw ma' bażijiet nominali, iżda f'xi lingwi jiffurmaw ma' bażijiet aġġettivali, avverbjali u verbali wkoll. Għall-argument, is-suffiss Taljan *-ino* jingħaqad ma' nomi, bħal *tavola* 'mejda' - *tavolino* 'mejda żgħira', ma' aġġettivi, bħal *giallo* 'isfar' - *giallino* 'sfajjar, safrani', u ma' avverbji, bħal *bene* 'tajjeb' - *benino* 'pjuttost tajjeb'. Suffissi oħrajn, bħal *-(e/ar)ell-*, isawru verbi diminuttivi, eż. *giocare* 'lagħab' - *giocherellare* 'lagħab kultant, bla impenn' (Schneider 4-6).

F'lingwi Semitiċi bħall-Għarbi Klassiku, id-diminuttiv ma jiffurmax biss ma' bażijiet nominali u aġġettivali, imma anki ma' pronomi demostrattivi, pronomi relattivi, il-forom derivattivi tagħhom u xi prepożizzjonijiet li normalment ikollhom bażi akkużattiva. Fl-Għarbi Marokkin, id-diminuttiv jaħdem ma' nomi u aġġettivi, u jingħaraf minn għanqud konsonantali b'vokali warajh fil-bidu tal-kelma. Ngħidu aħna, id-diminuttiv ta' trilitteri monosillabi jissawwar biż-żieda ta' *-ijje-* bejn it-tieni u t-tielet konsonanti, kif naraw f'*kəlb* 'kelb' - *klijjəb* 'kelb żgħir' (Ennaji et al. 40-41).

2.2. L-Akkrexxittiv

Skont Hartmann u Stork (24), l-akkrexxittiv jinbena permezz ta' markaturi li jfissru 'kbir' jew 'ġgantesk', bħas-suffiss Taljan *-one* f'*casa* 'dar' - *casone* 'dar kbira'. Minbarra li jesprimi l-kobor, normalment ikollu konnotazzjonijiet peġġorattivi, bħan-nom Taljan *donnona* 'mara goffa u mhux attraenti' (Frawley 438).

L-akkrexxittiv ġeneralment jinbena fuq bażijiet nominali u aġġettivali, permezz ta' suffiss, kif naraw fit-Taljan, *pigro* 'għażżien' - *pigrone*

'għażżien ħafna', jew prefiss, bħal *macro-* fl-Ingliż, eż. *macro-economy* 'makroekonomija'. Ġieli jinbena wkoll fuq bażijiet verbali, eż. *mangiare* 'kiel' - *mangione* 'wikkiel', u avverbjali, eż. *bene* 'tajjeb' - *benone* 'tajjeb ħafna'.

Fl-Għarbi Klassiku nsibu l-akkrexxittiv ukoll. Skont Arbaoui (467), il-forom parteċipjali biss għandhom akkrexxittiv. Sabiex tiġi indikata tifsira akkrexxittiva, tintuża forma minn dawn l-erbgħa: *faʕil, faʕiil, faʕuul* u *faʕʕaal*. Fl-Għarbi Klassiku nsibu xi eżempji bħal *kaatim* 'sigriet' - *katuum* 'sigriet ħafna', *faatin* 'attent' - *fatin* 'attent ħafna'.

2.3. Fil-Malti

Ħafna xogħlijiet grammatikali tal-Malti jsemmu d-diminuttiv ta' nisel Semitiku biss. Jgħidu li l-maskil jissawwar permezz tal-infissi *-ejje-*, *-ejja-*, *-ajje-* jew *-ajja-* bejn it-tieni u t-tielet konsonanti tal-għerq, eż. *ktejjeb* u *sbejjaħ*, u li l-femminil huwa ffurmat bis-suffiss *-a* u ż-żieda ta' *-ej-* jew *-aj-* bejn it-tieni u t-tielet radikali, eż. *ġbejna* u *qsajra*. Cremona u Aquilina huma fost tal-ewwel li jsemmu s-suffiss vokaliku *-a* fi kliem bħal *buta* u *forna*. Żewġ xogħlijiet li jingħażlu mill-bqija huma Cachia (1994) u Borg u Alexander (1997) li, mhux biss jagħtu suffissi diminuttivi ta' nisel Rumanz fil-Malti bħal *-in/a*, *-ott* u *-ett/a*, imma jsemmu wkoll suffissi akkrexxittivi bħal *-un* u *-ott*. Diskussjoni aktar dettaljata tad-diminuttiv u l-akkrexxittiv fil-Malti nsibuha fi Spagnol (2017) li jittratta kwistjonijiet bħall-formazzjoni, l-inflessjoni u s-semantika tagħhom. L-istudju tiegħi jkompli jibni fuq dan ix-xogħol billi jippreżenta analiżi tal-karatteristiċi morfoloġiċi u semantiċi ta' dawn iż-żewġ mekkaniżmi li hija msejsa fuq ġabra ta' elf u sittin forma diminuttiva u akkrexxittiva fil-Malti.

3. Il-Formazzjoni tad-Diminuttiv fil-Malti

3.1. Diminuttivi Trilitteri

Fit-tabella ta' hawn taħt niġbor il-forom trilitteri tad-diminuttiv bil-varjanti tagħhom. Nagħti wkoll il-vokali għal kull forma flimkien ma' eżempju. Fl-aħħar kolonna nagħti n-numru ta' drabi li l-forom jidhru fid-dizzjunarju ta' Aquilina. Tajjeb ngħidu li ħafna mill-forom f'Aquilina, bħal *dmejgħa* (demgħa) u *għejnilla* (għonnella), mhumiex kurrenti fil-lingwa.

Tabella 1: Id-diminuttivi trilitteri

Forma	Vokali	Eżempji	Frekwenza AQ
1a. 12vjjv3	a-e e-e a-a e-a	tifel - tfajjel ktieb - ktejjeb fqir - fqajjar sabiħ - sbejjaħ	161 darba
1b. għv2vjjv3	e-e-e e-e-a a-a-a	għarix - għerejjex għerq - għerejjaq għar - għawajjar	6 darbiet
1ċ. v2vjjv3	u-e-a u-e-e	wiċċ - uċejjaħ wirk - urejjek	5 darbiet
1d. 1vj2u	e-u	tetu - tejtu	5 darbiet
1e. 12vjju	e-u	ħelu - ħlejju	3 darbiet
1f. 12vjv3	a-a a-e	ħatar - ħtajar armel - rmajel	darbtejn
1ġ. 2vjjv3	e-a e-e	sabiħ - bejjaħ wied - wejjed	darbtejn
1g. 12vj3u	a-u e-u	ċawlu - ċwajlu mejxu - mxejxu	darbtejn
2a. 12vj3a	a-a e-a	kamra - kmajra sabiħa - sbejħa	314-il darba
2b. għv2vj3a	a-a-a e-e-a	għadira - għadajra għatba - għetejba	13-il darba
2ċ. v2vj3a	e-e-a u-e-a u-a-a	erħa - erejħa utieqa - utejqa warda - urajda	9 darbiet
2d. 1vj2a	e-a a-a	id- wejda vava - vajva	3 darbiet
2e. 12vjja	e-a	bnina - bnejja	darbtejn
3. 1v23v̄ni	a-ā-i e-ie-i	ismar - samrani iswed - sewdieni	10 darbiet
4. 12vj3īja	a-ī-a e-ī-a	tarbija - trajbija fisqija - fsejqija	5 darbiet

5. 12vj3i	a-i e-i	ċagħaki - ċgħajki kenni - knejni	4 darbiet
6. 1vj2v3	e-e a-e	iblah - bejleh oħxon - ħajxen	4 darbiet
7. 1v22v̄3i	a-a-i	twil - tawwali	3 darbiet
8. 1vj23a	e-a	fiġel - fejġla	darbtejn
9. 12vj3	-a-	vers - vrajs	darbtejn
10. 1vj2a	-e-	mexa - mejxa	darbtejn
11. għvj2v33v	e-i-a	għonnella - għejnilla	darba
12. 12v̄3a	ī-a	ħoss - ħsisa	darba

Il-forma diminuttiva li tissemma l-aktar fl-istudji grammatikali hija *12vjjv3* ta' *tfajjel* (tifel) u *qsajjar* (qasir), fost l-oħrajn. Il-maġġoranza tal-kliem li jinħadem b'din il-forma huwa Semitiku, iżda nsibu xi ftit eżempji ta' nisel Rumanz, bħal ċrejjev (ċerv) u *srejjep* (serp). Il-varjanti ta' din il-forma jinkludu għv2vjjv3 li għandha vokali żejda bejn l-ewwel u t-tieni konsonanti minħabba l-*għ*, eż. *għerejjex* (għarix), għawajjar (għar), u l-forma nieqsa *12vjju* ta' kliem bħal *bdejju* (bidu), *ħlejju* (ħelu) u ġrejju (ġeru).

Il-forma femminili *12vj3a*, ta' kliem bħal *ħbejża* (ħobża) u *fqajra* (fqira), għandha xi varjanti, bħal *v2vj3a* ta' *erejħa* (erħa) u *1v2vj3a* ta' *għalajqa* (għalqa), li tinvolvi ż-żieda ta' vokali bejn l-ewwel u t-tieni radikali fi kliem li jibda bl-*għ*.

Il-forom trilitteri diminuttivi jsawru nomi u aġġettivi. Fost in-nomi nsibu nomi komuni bħal *trejqa* (triq), u nomi proprji, l-aktar ismijiet u kunjomijiet, bħal *Pejpu* (Peppi) u *Grejma* (Grima), u toponimi, bħall-Ġnejna u d-*Dwejra*. Minbarra dawn, insibu xi espressjonijiet avverbjali, bħal ħajdu ħajdu (waħdu waħdu), u l-forma *1vj2a* li tnissel żewġ verbi, *mejxa* (mexa) u *bejka* (beka).

3.2. Diminuttivi Kwadrilitteri

F'din it-tabella jidhru l-forom kwadrilitteri li jiffurmaw id-diminuttiv u l-varjanti tagħhom. Mill-ġdid, għal kull forma nagħti l-vokali, eżempju u l-frekwenza tagħha fid-dizzjunarju ta' Aquilina.

Tabella 2: Id-diminuttivi kwadrilitteri

Forma	Vokali	Eżempju	Frekwenza AQ
1a. 12vj3v4	a-a a-e e-e	fardal - frajdal barmil - brajmel ħanżir - ħnejżer	103 darbiet
1b. għv2vj3v4	a-a-a e-e-e	għasfur - għasajfar għanqud - għenejqed	5 darbiet
1ċ. 1v23vj4	e-e	gerbieb - gerbejb	darba
2a. 12vj34a	a-a e-a	saltna - slajtna bilbla - blejbla	40 darba
2b. 12vj3ū4a	a-ū-a	żarbuna - żrajbuna	darbtejn
2ċ. għv2vj34a	a-a-a	għasfura - għasajfra	darba
2d. 1v23vj4a	e-e-a	gerbieba - gerbejba	darba
3a. m1vj2v3	e-a a-a e-e	muftieħ - mfejtaħ munxar - mnajxar mnieħer - mnejħer	18-il darba
3b. m1vjjv3	a-e	maqjel - mqajjel	darba
4a. m1vj23a	a-a e-a	magħġen - mgħajġna mitħna - mtejħna	7 darbiet
4b. m1vj2a	e-a a-a	miġnuna - mġejna mnara - mnajra	5 darbiet
4ċ. mvj23a	e-a	mikla - mejkla	darba

Il-forma *12vj3v4* hija dik li Sutcliffe (31-33) jirreferi għaliha bħala l-forma tad-diminuttiv kwadrilitteru. Tinkludi kliem bħal *bċejċen* (beċċun), *ġwejnaħ* (ġewnaħ) u *qtajtes* (qattus). Hemm xi kliem trilitteru li, minkejja li l-għerq tiegħu huwa bi tliet konsonanti, jidħol f'din il-forma kwadrilittera biż-żieda ta' konsonanti wara l-ewwel radikali, eż. *dwejfer* (difer) mill-għerq DFR. Fost il-varjanti ta' din il-forma kwadrilittera nistgħu nsemmu l-forma *għv2vj3v4* li tiżdidilha vokali bejn l-ewwel u t-tieni konsonanti, bħal f'*għenejqed* (għanqud) u *għasajfar* (għasfur).

Hemm ukoll il-forma femminili *12vj34a* ta' kliem bħal *kwejkba* (kewkba) u *skejkna* (sikkina), li għandha xi varjanti bħal *għv2vj34a*, eż. *għasajfra* (għasfura). Apparti

l-aġġettivi *msejken* u *msejkna* (miskin/a), il-kwadrilitteri huma kollha nomi. Xi wħud huma nomi mimmati bħal *mnejġel* (minġel) u *mrejkba* (mikreb), u oħrajn nomi proprji, ta' nies, bħal *Stejfen* (Stiefnu) u *Grejbel* (Grabiel), jew ta' postijiet, bħas-*Sgħajtar* (sagħtar) u l-*Qrajten* (qortin).

3.3. Diminuttivi Konkatenattivi

Grammatki bħal ta' Cremona u Aquilina jsemmu s-suffiss diminuttiv *-a* u jagħtu eżempji bħal *zappuna* (zappun), *satla* (satal) u *taġna* (taġen). Cachia (1994), Borg u Azzopardi-Alexander (1997) u Spagnol (2017) isemmu suffissi oħrajn bħal *-in*, *-ett* u *-ell*. F'din it-tabella nagħti lista tas-suffissi diminuttivi, b'eżempju għal kull wieħed, u bil-frekwenza fid-dizzjunarju ta' Aquilina.

Tabella 3: Id-diminuttivi konkatenattivi

Suffiss	Eżempju	Frekwenza AQ
-in -ina -inu	festa - festin ġakketta - ġakkettina Toni - Toninu	49 darba 48 darba 3 darbiet
-ett -etta	kwadru - kwadrett bank - banketta	45 darba 53 darba
-ell -ella -ellu	biskott - biskuttell karozza - karozzella Marzu - Marzellu	15-il darba 48 darba 4 darbiet
-a	but - buta	20 darba
-ott	ġuvni - ġuvnott	13-il darba
-ozz -ozza -ozzu -izz -uzzu	Sq. marcu - markozz Tal. figlia - filjozza Tal. pane - pannozzu Tal. pane - pannizz Tal. pane - pannuzzu	darbtejn darba darba darba darba
-u_a	sinna - sinnuna żaqq - żaqquqa	4 darbiet
-u	qajż - qajżu	darba
-uċċu	re - reuċċu	/

Wieħed mill-iżjed suffissi produttivi huwa *-in* u l-femminil *-ina*. Xi ftit eżempji huma *vjolin* (vjola), *berettin* (beritta), ġakkettina (ġakketta) u *pastina* (pasta). F'xi kliem, speċjalment f'nomi proprji, mas-suffiss *-in* tiżdied il-vokali *-u*, eż. *Toninu* (Toni) u Ġużeppinu (Ġużeppi). Is-suffiss *-ett*, bil-femminil *-etta*, insibuh fi kliem bħal *fuljett* (folja), *sigarett* (sigarru), *ganġetta* (ganċ) u *paletta* (pala). B'dawn iż-żewġ suffissi kultant noħolqu xi neoloġiżmi, bħal *fatatina* (fatat, jiġ. *fairy*), *borrinu* (borra, jiġ. *snowman*), *rumanzett* (rumanz) u ħarsetta (ħarsa, jiġ. *blurb*). Is-suffiss *-ell, -ella* fil-femminil, narawh fi kliem bħal *barunċell* (baruni), *biskuttell* (biskott), *karozzella* (karozza) u *voparella* (vopa).

Jidher li hemm xi restrizzjonijiet formali fiz-zkuk li jingħaqdu magħhom. Is-suffiss *-in* ma jintużax ma' kliem li jispiċċa bis-sekwenza *in*. Ngħidu aħna, kelma bħal *kuxin* ma tiħux is-suffiss *-in*, **kuxinin*, iżda s-suffiss *-ett*, *kuxinett*. Hekk ukoll, is-suffissi *-ett* u *-ell* ma jinhemżux ma' zkuk li jispiċċaw bl-istess sekwenza. B'hekk, id-diminuttiv ta' *gazzetta* hu *gazzettin*, mhux **gazzettetta*, u ta' *umbrella* hu *umbrellin*, mhux **umbrellell*.

Hemm suffissi diminuttivi oħra iżda dawn jokkorru biss fi ftit eżempji. Wieħed minnhom hu *-ott* li nsibuh fi kliem bħal *ġuvnott* (ġuvni) u *tigrott* (tigra). Huwa partikolari għax kultant jimmarka l-akkrexxittiv, kif naraw fit-taqsima li jmiss.

Id-diminuttiv ma jinħoloqx biss bil-forom jew bis-suffissi, iżda hemm ukoll żewġ prefissi diminuttivi, miġburin fit-tabella t'hawn taħt b'eżempju u bil-frekwenza fid-dizzjunarju ta' Aquilina.

Tabella 4: Il-prefissi diminuttivi

Prefiss	Eżempju	Frekwenza AQ
mikro-	proċessur - mikroproċessur	11-il darba
mini-	golf - minigolf	darbtejn

Dawn il-prefissi huma ta' nisel Rumanz u/jew Ingliż. Minkejja li nsibu ftit eżempji f'Aquilina, il-prefiss *mini-* jidher li huwa relattivament produttiv, tant li, ngħidu aħna, fis-suq hemm prodott ġdid jismu *minigalletti* (galletti). Il-prefiss *mikro-* jintuża fi kliem aktarx tekniku, bħal *mikroproċessur*, *mikroorganiżmu*, *mikrokożmu* u *mikroskopju*.

4. Il-Formazzjoni tal-Akkrexxittiv fil-Malti

Għall-kuntrarju tad-diminuttiv, l-akkrexxittiv jinħadem biss bil-konkatenazzjoni. Forom Semitiċi huma rari ferm, aktarx minħabba li l-Għarbi huwa limitat fl-akkrexxittiv. F'din it-tabella niġbor is-suffissi akkrexxittivi li jintużaw fil-Malti.

Tabella 5: Is-suffissi akkrexxittivi

Suffiss	Eżempju	Frekwenza AQ
-un -una	ġiebja - ġibjun sinjur - sinjuruna	90 darba 12-il darba
-azz -azza -aċċ/-aġġ	ħmar - ħmarazz bufla - buflazza tonna - tunnaġġ	5 darbiet darba darba
-iss(i)mu -iss(i)ma	bravu - bravissimu żgur - żgurissima	7 darbiet
-u -lu	żrinġ - żrunġu kiesaħ - kesaħlu	darba darbtejn
-ott	pastizz - pastizzott	darbtejn
-a	but - buta	darbtejn
-in	serp(ent) - serpentin	darba
-uwa	patata - patatuwa	darba

Is-suffiss -*un* jintuża b'mod regolari fi kliem bħal *bankun* (bank), u ma' xi zkuk ta' nisel Għarbi bħal *ħmarun* (ħmar). Fil-femminil jiżdied is-suffiss -*a*, eż. *pastażuna* (pastaża) u *sinjuruna* (sinjura). Xi wħud jinbnew fuq bażi verbali, bħal *imbruljun/a* (imbrolja) u *ċaċċarun/a* (ċaċċar).

Is-suffissi akkrexxittivi kemm-il darba jkollhom ukoll funzjoni peġġorattiva, bħal -*azz* jew -*aċċ*, eż. *sakranazz* (sakran) u *tempaċċ* (temp), u bħas-suffiss -*u*, li fi kliem bħal *mnieħru* (mnieħer), ma jfissirx imnieħer kbir imma jirreferi għal karatteristika fiżika.

Iżda hemm is-suffiss elattiv -*iss(i)mu*, magħruf ukoll bħala superlattiv assolut, li ġeneralment jintensifika l-kwalità espressa mill-bażi aġġettivali. Fil-Malti hu relattivament produttiv. Apparti l-ftit eżempji

li jagħti Aquilina, bħal *verissmu, santissmu* u *beatissimu,* fil-korpus MLRS insibu għadd ta' eżempji oħra bħal *elegantissmu, importantissima, kapaċissmi, antikissima,* u saħansitra xi bażijiet ta' nisel Għarbi bħal *sabiħissima* u *nadifissmu.*

L-akkrexxittiv jissawwar ukoll bi prefissi bħal *arċi-*, eż. *arċidjoċesi* (djoċesi), u *ultra-*, eż. *ultraveloċi* (veloċi). Il-prefissi akkrexxittivi huma miġburin f'din it-tabella.

Tabella 6: Il-prefissi akkrexxittivi

Prefiss	Eżempju	Frekwenza AQ
arċi- / arki-	isqof - arċisqof	18-il darba
mega-	ċiklu - megaċiklu	14-il darba
ultra-	reżistenti - ultrareżistenti	14-il darba
sopr- / supr- / supra- super-	naturali - sopranaturali potenza - superpotenza	8 darbiet 4 darbiet
iper-	kritiku - iperkritiku	11-il darba
bu-	ras - buras	6 darbiet
makro-	metru - makrometru	5 darbiet

Mekkaniżmu li ma jissemmiex fi studji grammatikali huwa l-forma mtennija tal-akkrexxittiv, pereżempju *xebgħa xebgħun* (xebgħa kbira), *waqgħa waqgħun* (waqgħa kbira). Kliem bħal *xebgħun* u *waqgħun* ma jintużawx waħidhom, imma meta jokkorru wara l-forma newtrali, jesprimu l-akkrexxittiv.

Interessanti li xi suffissi diminuttivi jintużaw ukoll għall-akkrexxittiv. Is-suffissi *-ott, -a,* u *-u* jinstabu f'dawn iż-żewġ kategoriji. Dan kultant joħloq ambigwità, għax ma nkunux nafu l-lessema hix diminuttiva jew akkrexxittiva, speċjalment meta t-tifsira tkun tvarja wkoll, bħal *pastizzott* li għal xi wħud tfisser pastizz kbir u għal oħrajn pastizz żgħir, bħal li jitqassam fir-riċevimenti.

5. L-Analiżi

5.1. Il-Forma newtrali

Xi diminuttivi u akkrexxittivi m'għandhomx forma newtrali fil-Malti. Għall-argument, fit-Taljan

insibu l-kelma *pane* ħobż, u fil-Malti għandna d-diminuttiv *panina*, ħobża żgħira, imma n-nom *pane* fil-Malti ma nsibuhx. Niltaqgħu wkoll ma' eżempji ta' affissi diminuttivi u akkrexxittivi li jingħaqdu ma' morfemi marbutin bħal f'*mikrofonu* (-fonu) u *megaskopju* (-skopju).

5.2. Forom doppji

Xi diminuttivi u akkrexxittivi huma magħmulin minn iżjed minn forma jew affiss wieħed, bħal *kaxxa - kxajxetta* u *vers - vrajsett*, li għandhom kemm il-forma introflessiva 12vj3, kif ukoll is-suffiss *-ett/a*. Hemm eżempji oħra li huma ftit differenti, bħal *buxwejka* u *ultramikroskopju*, li huma magħmulin minn elementi diminuttivi (*xwejka* u *mikro-*) u akkrexxittivi (*bu-* u *ultra-*).

5.3. L-Interfissi

Fil-formazzjoni tad-diminuttivi ġieli jiżdied l-interfiss *-ċ-, -r-* jew *-l-* bejn iz-zokk u s-suffiss, bħal f'*karton-ċ-ina* (kartun), *vopa-r-ella* (vopa) u *tanbur-l-in* (tanbur). L-interfissi jidhru li jiżdiedu meta l-bażi tkun tispiċċa b'vokali jew b'konsonanti likwida jew nażali.

5.4. Il-Kategoriji grammatikali

Id-diminuttivi u l-akkrexxittivi jinbnew l-iżjed fuq bażijiet nominali, eż. *bank - banketta* u *bank - bankun*. Insibu wkoll eżempji aġġettivali, għalkemm mhux daqs in-nomi, eż. *qsajjar* (qasir) u *sinjurun* (sinjur). Għandna żewġ każi ta' diminuttivi verbali, *bejka* (beka) u *mejxa* (mexa), u xi ftit eżempji ta' akkrexxittivi avverbjali bħal *ftitissimu* (ftit).

5.5. L-Għadd u l-ġens

Id-diminuttiv u l-akkrexxittiv ġeneralment jinflettu għall-ġens u l-għadd. Xi eżempji jżommu l-ġens tal-forma newtrali, eż. *ċikkulata* (f.) - *ċikkulatina* (f.), iżda ħafna oħrajn jibdlu l-ġens tal-forma newtrali. Fid-diminuttiv, il-maġġoranza tal-lessemi jibdlu l-ġens. Il-forma newtrali tkun maskili u fid-diminuttiv issir femminili, eż. *ġardin* (m.) - *ġardina* (f.). Hemm ukoll xi ftit eżempji femminili li jsiru maskili fid-diminuttiv, bħal *beritta* (f.) - *berittin* (m.).

In-nomi akkrexxittivi fil-maġġoranza tagħhom huma maskili, u m'għandhomx sura femminili, eż. *waqgħa* (f.) fl-akkrexxittiv issir *waqgħa waqgħun*. Ma tiħux is-suffiss *-a, *waqgħuna*. Mill-banda l-oħra, l-aġġettivi jieħdu s-suffiss *-una* fil-femminil, bħal *sinjuruna* (sinjura), *ċuċuna* (ċuċ/a) u *sakranazza* (sakrana).

Waqt li nomi diminuttivi introflessivi fil-femminil jiffurmaw il-plural bis-suffiss *-iet, bċejċiet* (bċejċa < biċċa), jew *-at, tbejgħat* (tbejgħa < tebgħa), in-

nomi introflessivi maskili (eż. *ktejjeb* u *tfajjel*) m'għandhomx forma plurali, kif jispjega Mifsud fis-sit tal-Kunsill tal-Malti. Id-diminuttivi introflessivi aġġettivali, mill-banda l-oħra, jieħdu s-suffiss tal-plural *-in*, eż. *fqajrin* (fqajjar), *qsajrin* (qsajjar), inkella jinqdew bil-forma tal-femminil (eż. *fqajra* u *qsajra*) għall-plural.

Id-diminuttivi konkatenattivi ġeneralment jieħdu l-plural *-i*, eż. *banketta* - *banketti*. Xi diminuttivi nsibuhom ukoll fl-imtenni, eż. *bwejbtejn* (bwejba < bieba).

L-akkrexxittiv jieħu l-plural permezz tas-suffiss *-i*, eż. *berittun* - *berittuni*. Forom imtennija, bħal *waqgħa waqgħun*, ma jidhrux li jieħdu l-plural, eż. *żewġ waqgħat waqgħuni. F'xi ftit każi, id-diminuttiv u l-akkrexxittiv jieħdu plural miksur, bħal *qliebi* (qlejba < qalba) u *kxaxen* (kexxun < kaxxa).

5.6. Osservazzjonijiet semantiċi

Id-diminuttiv tipikament jesprimi kemm daqs żgħir kif ukoll ħlewwa, għożża u attitudni pożittiva. Pereżempju, *xwejħa* (xiħa) ma tfissirx biss mara xiħa, imma turi wkoll ħlewwa u simpatija. Bil-kontra ta' dan, fl-akkrexxittiv, insibu eżempji bħal *ħmarunazz* (ħmar) li għandhom konnotazzjonijiet peġġorattivi. F'dan il-każ, l-eżempju jfisser xi ħadd injorant.

Id-diminuttiv ġieli jirreferi mhux għal xi entità iżgħar mill-forma newtrali, imma jkollu tifsira speċifika distinta. Ngħidu aħna, *palkett* mhux palk żgħir imma kmajra partikolari fit-teatru. Eżempju interessanti hu *tfajla*, id-diminuttiv ta' *tifla*. Storikament din il-forma kienet tfisser tifla żgħira, imma t-tifsira nbidlet u bi *tfajla* sirna nifhmu tifla mfarfra jew in-namrata. Minkejja li l-forma hi diminuttiva, it-tifsira mhix ta' tifla iżgħar, imma ikbar.

Insibu każi ta' omonomija, fejn diminuttiv wieħed jikkorrispondi għal iżjed minn forma newtrali waħda, bħal *ħmajjar* li hija d-diminuttiv kemm ta' *ħmar* u kemm ta' *aħmar*.

6. L-Għeluq

Aquilina u Borg qalu li d-diminuttivi għad jispiċċaw għax m'għadhomx produttivi. Dan aktarx kitbuh għax kienu qed iħarsu lejn is-sistema introflessiva biss. Mifsud (1995: 155-156), juri kif il-forom diminuttivi introflessivi huma lista magħluqa u m'għadhomx produttivi. Forom ġodda jinbnew bil-konkatenazzjoni. L-affissi mhumiex kollha produttivi ndaqs; uħud minnhom tant huma produttivi li mhux lakemm tniżżilhom kollha f'ġabra, bħad-diminuttivi bil-prefiss *mini-*. Hekk ukoll, il-forma mtennija tal-akkrexxittiv, taħdem ma' għadd kbir

ta' nomi verbali tal-unità bħal *mixja mixjun, safra safrun* u *ħasla ħaslun*.

Din hi l-ewwel darba li sar studju fil-fond dwar id-diminuttiv u l-akkrexxittiv fil-Malti, għax il-biċċa l-kbira tal-istudji dwar dan il-qasam tal-grammatika Maltija jiffukaw fuq id-diminuttiv biss, u b'mod partikolari fuq dak li jinbena bis-sistema mhux konkatenattiva. Naturalment jonqos xi jsir, u iżjed riċerka f'dan il-qasam hi importanti. Jistgħu jsiru xogħlijiet li jistudjaw b'iżjed reqqa forom partikolari, inklużi suffissi ta' nisel Ingliż bħal *-ie* jew *-y*, eż. *horsey/ horsy* (*horse*, żiemel) u *shoesie* (*shoes*, żarbun), kif ukoll xogħlijiet li jkejlu l-produttività ta' affissi speċifiċi permezz ta' għodod elettroniċi bħall-korpus. L-akkrexxittiv ukoll jista' jiġi studjat f'aktar dettall, speċjalment f'forom peġġorattivi. Fl-istudju tiegħi semmejt xi wħud, imma hemm oħrajn bħas-suffiss *-ajr* ta' *sindikajr, ħabsajr, każajr* u *kuriżitajr*.

Biblijografija

Aquilina, Joseph. *Maltese - English Dictionary, 2 vol.* Midsea Books Ltd., 1987-1990.

- - -. *Teach Yourself Maltese*. Hodder & Stoughton, 1965.

- - -. *Comparative grammar: Arabic and Maltese.* S.n., 1976.

Borg, Albert. *Ilsienna: Studju Grammatikali.* Pen Print Ltd., 1988.

Borg, Albert u Marie Azzopardi-Alexander. *Maltese*. Routledge, 1997.

Cachia, Lawrenz. *Grammatika Ġdida tal-Malti.* S.n., 1994.

Cremona, Antonio. *Tagħlim fuq il-kitba Maltija II.* Lux Press, 1938.

Ennaji et al., *A Grammar of Moroccan Arabic*. Faculty of Letters Dhar El Mehraz, Fès, 2004.

Frawley, William J. *International Encyclopedia of Linguistics: AAVE-Esperanto*. Vol. 1, Oxford U.P., 2003.

Hartmann, Reinhard Rudolf Karl u Francis Colin Stork. *Dictionary of language and linguistics*. Applied Science Publishers, 1972.

Mifsud, Manwel. "The productivity of Arabic in Maltese." *Proceedings of the 2nd Conference of the International Association for Arabic Dialectology (AIDA).* University Publications Centre, 1995.

- - -. "X'inhu l-plural ta' 'ktejjeb'?" *Il-Kunsill Nazzjonali tal-Ilsien Malti*, www.kunsilltalmalti.gov.mt/mistoqsijiet?id=85. Aċċessata nhar l-20 ta' Marzu 2018.

Schneider, Klaus P. *Diminutives in English*. Vol. 479, Walter de Gruyter, 2003.

Spagnol, Michael. *Maltese Evaluative Morphology.* 6th International Conference on Maltese Linguistics, Bratislava, is-Slovakkja, 2017.

Sutcliffe, Edmund F. *A grammar of the Maltese language: With chrestomathy and vocabulary.* Oxford U.P., 1936.